

Vapaussodan Perinneliiton kesäpäivien Pääjuhla Tampereen yliopiston juhlasalissa 23.5.2010 juhlapuhe eversti Sampo Ahto

Kuvat: Sirkka ja Raimo Ojala

Suomen 1900-luvun sodat olivat yksi suuri kokonaisuus

Monet historiantutkijat näkevät kahdesta maailmansodasta muodostuneen kauden vuosina 1914-1945 yhdeksi ainoaksi suureksi sodaksi, toiseksi kolmikymmenvuotiseksi sodaksi, sodaksi jonka keskeytti parikymmenvuotinen rauhanjakso, joka jälkikäteen katsottuna näyttää vain välirauhalta.

Näkemyks vaikuttaa perustellulta, vaikka kaikkia historiallisia tapahtumia ja tapahtumasarjoja voidaan tulkita mita erilaisimmista lähtökohdista. Maailmansotien osapuolet olivat molemmissa tapauksissa jokseenkin samat useita yksittäisiä henkilöitä myöten. Toisen maailmansodan tavoitteet olivat edellisen sodan toisintoja vain huomattavasti radikalisoituneessa muodossa.

Aikaetäisyyden kasvaessa viime vuosisadan tapahtumiin on selvää, että tulevien tarkkailijoiden silmissä maailmansodat ovat sulava yhdeksi kokonaisuudeksi. Jo nyt on historialliseen ajatteluun kouliintumattoman nuoren naisen ja miehen vaikea erottaa pian osittain jo sadan vuoden takaisia maailmansotia toisistaan. Puhutaanhan satavuotisestakin sodasta keskiajan loppupuolella vain harvan asiantuntijan tietäessä,

että myös tuossa sodassa oli rauhaa muistuttavia välivaiheita. Antiikin niin sanotut puunilaissodat vuosina 264-146 ennen Kristusta olivat tosiasiaa kolme erillistä sotaa, mutta yhdeksi kokonaisuudeksi ne silti on käsitetty jo ammoisista ajoista alkaen.

Vastaavalla tavalla on varmuudella tapahtuva Suomen 1900-luvulla käymien sotien suhteen. Tietenkin vuoden 1918 vapaussodallamme, talven 1939/40 talvisodalla ja vuosien 1941-1944 jatkosodalla Lapin sodan liitännäisineen oli huomattavia erityispiirteitä kuten esimerkiksi jo mainituilla puunilaissodillakin. Vaikka puunilaiset eli Karthago turvautuivat myös hyökkäyksellisyyteen, sotien kokonaisuutta katsottaessa heidän valtionsa oli olemassaoloon puolustava osapuoli, jonka kohtalona oli täydellinen tuhoutuminen. Vastaavalla tavalla myös Suomi taisteli kolmessa sodassaan vapaudestaan ja Neuvostoliiton luonteesta johtuen ilmeisesti jopa olemassaolostaan. Äärimmäisin ponnistuksin vältettiin kuitenkin Karthagon kohtalo.

Kolmen sodan näkemistä yhtenä kokonaisuutena hämärtää eräs perustavaa laatua oleva tosiasia. Se on tietenkin se, että vapaussotamme vuonna 1918 oli myös sisällissota. Tosin niin on ollut laita myös muiden vapaussotien, mikäli jossain maassa sellaista on jouduttu käymään. Yhdysvaltain vapaussodassa oli niitä, jotka olivat brittien puolella, Saksan vapaussodassa merkittävä osa saksalaisista valtioista taisteli Napoleonin rinnalla, Viron ja varsinkin Latvian vapaussodissa oli myös bolševikkien asialla ollut osapuoli jne. Aina on ollut syitä, joiden vuoksi osa kansalaisista on ollut sen leirissä, jota objektiivisesti katsoen - sikäli kuin objektiivisuus tällaisissa asioissa on ylipäättään mahdollista - voidaan pitää ulkopuolisena. Koska päävastustajaksi on koettu tämä ulkopuolinen mahti, jonka otteesta sitten on päästy irti, sotaa sen tärkeimmän tuloksen perusteella on yleensä kaikkialla kutsuttu vapaussodan nimellä.

Selvää on, että miehittäjän tai sellaiseksi koetun rinnalle asettuneiden joukossa on aina ollut sen lajin opportunisteja, joita voidaan luonnehtia tunnepitoisella sanalla maanpetturi. Yhtä selvää on, että sisällissotamaisissa oloissa mielet kiihtyvät siinä määrin, että maanpettureihin niputetaan koko vastapuoli, oli yksilöiden motiivi sitten mikä tahansa. Näinhän meidänkin vapaussodassamme kävi, vaikka useimmat punaiset rivimiehet tavoittelivat parempaa Suomea siinä kuin valkoisetkin rivimiehet. Perustavaa laatua oleva ero osapuolten toiminnassa oli kuitenkin se, että kun valkoinen osapuoli ennen muuta halusi vapauttaa Suomen ulkopuolisesta vallasta eli Venäjästä, punainen osapuoli haki nimenomaan siitä suunnasta tukea ja turvaa.

Tapahtumattomalla spekulointiin suhtaudutaan historiantutkimuksessa kriittisesti, sillä silloin siirrytään varmojen tosiasioiden alueelta arvailujen piiriin. Toisaalta tapahtumattoman pohdiskelu voi olla hyvinkin hedelmällistä, sillä todellisuudessa sille, mikä on tapahtunut, on ollut olemassa myös muita vaihtoehtoja. Tarkastelijan asiantuntemuksesta ja älyllisestä kyvystä riippuu, miten todennäköisiä hänen esittämänsä vaihtoehdot seurauksineen olisivat olleet.

Venäjällä vallan kaapannut Lenin tunnusti Suomen itsenäisyyden vuosien 1917 ja 1918 vaihteessa. Kynnisen reaalipoliittisista tai opportunistisista syistä tuota "tunnustusta" lavennettiin Suomessa jopa väitteeksi, että Lenin antoi Suomelle itsenäisyyden. Lenin tunnusti monen muunkin valtion kuten esimerkiksi Georgian, Ukrainan ja Valkovenäjän itsenäisyyden. Yleisessä tiedossa on, mikä arvo noilla tunnustuksilla oli. Jos bolševikeille vain tarjoutui mahdollisuus, tunnustuspapereille ei käytännössä annettu mitään arvoa. Jonkinlainen suvereniteetin kulissi tosin säilytettiin, mikä silti ei esimerkiksi Ukrainassa estänyt panemasta toimeen erästä viime vuosisadan pahimmista kansanmurhista.

Jos arvuutellaan tapahtumatonta, on tässä tapauksessa arvuuteltava, mikä olisi ollut Suomen tulevaisuus, jos punaiset olisivat voittaneet vuonna 1918. Olisiko Suomen itsenäisyyden tunnustanut Neuvostoliitto pidättäytynyt nielaisemasta Suomea, vaikka se muualla entisen Venäjän valtakunnan alueella korjasi heti tilaisuuden tullen takaisin sen, mitä oli menetetty? Eikö Leningradin porttien edessä sijaitsevaa Suomea olisikaan haluttu liittää maailmanvallankumouksen piiriin, jonka muuten kuviteltiin ulottuvan jopa kaukaisemmille saarille Tyynellä Valtamerellä?

Kysymykset ovat luonnollisesti retorisia. Vastausten pitäisi olla itsestään selviä, mutta varmuuden vuoksi lainattakoon bolševikkien omia kannanottoja. Lokakuussa 1918 pitämässään puheessa Lenin totesi porvarillisen vallan päättyvän niin Suomessa, Ukrainassa kuin Puolassakin.

"Lähellä on jo se päivä, jolloin yhdessä tulemme juhlimaan yleismaailmallisen vallankumouksen ensimmäistä päivää", tovereiden toveri huudahti. Toinen toveri, J. V. Stalin, oli samaa mieltä puhuessaan mahdollisuuksista itäisessä Euroopassa 17.11.1918: "Tarpeetonta sanoakin, että vallankumous ja neuvostohallitukset näillä alueilla ovat hyvinkin läheisen tulevaisuuden asioita. Esimerkiksi Suomessa on vielä hiljaista, mutta miehitysjoukkojen poistuminen sieltä epäilemättä jouduttaa Svinhufvudin rosvokoplan tuhoa."

Tuntuu liioitellulta väittää, että punainen rivimies olisi taistellut sen puolesta, että hänen isänmaastaan olisi tullut osa Neuvostoliittoa. Mutta asiaa ei olisikaan ratkaissut rivimies vaan punaisten oma johto. Ja sen valitsemalla tiellä ei vaihtoehtoa ollut. Johdon mielipide kirjattiin esimerkiksi kesällä 1918 perustetun Suomen kommunistisen puolueen perustamisasiakirjaan: "Venäjän Sosialistinen Neuvostotasavalta on vallankumouksellisen köyhälistön ainoa oikea isänmaa, jota kaikkien maiden kommunistien on puolustettava imperialismin rosvoilta, sillä Neuvostotasavalta on koko maailman köyhälistön yhteinen taisteluase kaikkien maiden porvareita ja niiden hirmuhallituksia vastaan."

Turhalta tuntuu kysymys, miten hyvin punaisten suomalaiset johtajat olisivat kyenneet pitämään syntymämaansa puolta Neuvostoliiton puitteissa. Otto Wille Kuusisen lausahdus syksyllä 1921 kertoi, että ainakaan hänellä sellaiseen ei ollut erityisiä haluja: "Suomi itsessään on tietysti mitätön ja erittäin ohimenevä ilmiö." Kun joitakin vaatimattomia yrityksiä suomalaisuuden ylläpitämiseksi kuitenkin esiintyi tai oletettiin esiintyvän, Stalin teki niistä verisen lopun 1930-luvulla.

Olkoonkin, että vuoden 1918 vapaussotamme oli myös sisällissota, olkoonkin, että sodan ikävän puolen muistot eivät niin vain unohtuneet, kiistatonta pitäisi siis olla, että ilman valkoisten voittoa vapaata Suomea ei olisi voinut syntyä. Paljon käytetyn sanonnan mukaan vapaudella on hintansa. Suomalaisille hinta oli vuonna 1918 korkea kaikissa suhteissa.

Tarton rauha Neuvosto-Venäjän kanssa vuonna 1920 oli rauhanteko kahden valtion välillä osoittaen siten, että vapaussotamme pääjuonne oli ollut taistelu näiden valtioiden kesken. Pelkän sisällissodan lopettamiseksi ei olisi tarvittu ulkopuolista sopimuskomppania. Toinen asia on, että Leninille rauhanteko oli pelkkä taktinen toimenpide todellisten tavoitteiden säilyessä ennallaan. Lainattakoon Leninin omia sanoja: "Juuri tunnustamalla Puolan, Latvian, Liettuan, Eestin ja Suomen valtioiden itsenäisyyden me saavutamme hitaasti mutta varmasti luottamusta pienten naapurivaltioiden takapajuisimpien työtätekevien joukkojen keskuudessa, joita kapitalistit ovat eniten petkuttaneet ja pimittäneet. Juuri siten me irrotamme ne varmimmin niiden omien kansallisten kapitalistien vaikutuksesta, voitamme varmimmin niiden täydellisen luottamuksen ja johdamme ne tulevaa yhtenäistä kansainvälistä Neuvostotasavaltaa kohti."

Äskeisen punaisen Suomen Neuvosto-Venäjälle paenneet johtajat olivat luonnollisesti Leninin linjalla osoittaen siten, mitä heidän taholtaan olisi ollut odotettavissa, jos punaiset olisivat voittaneet vuonna 1918. SKP piti Tarton rauhansopimusta vain väliaikaisena etappina tiellä kohti vallankumousta. Annetun julkilausuman mukaan "Suomen työväenluokan ja varsinkin sen vallankumouksellisen osan tehtäväksi jää nyt edelleenkin kehittää toimintaansa asettamansa päämäärän saavuttamiseksi - Neuvosto-Suomen synnyttämiseksi, joka rinnan Neuvosto-Venäjän kanssa tulee kuulumaan yleismaailmalliseen neuvostotasavaltaan."

Kuten 1900-luvun maailmasodat kaksine vuosikymmenineen muodostivat yhden suuren kolmikymmenvuotisen sodan, siten niihin osasina kuuluneet Suomen sodat olivat myös samaa kolmikymmenvuotista sotaa. Neuvostoliitolle Tarton rauha oli välirauha, sillä sen tavoitteena kangasti edelleen punainen Suomi. Tämä sanottiin selkokielellä muun muassa Kominternin VII maailmankongressissa Moskovassa 1935, jolloin Arvo "Poika" Tuominen päätti puheensa uhkukseen valkoiselle Suomelle: "Teidän interventio- ja Karjalan valtaussuunnitelmanne tulee päättymään

proletaariseen vallankumoukseen, proletariaatin diktatuurin pystyttämiseen ja Neuvosto-Suomen luomiseen."

Samassa hengessä puhuivat kongressin muutkin osanottajat, ja esimerkiksi J. Lehtosaaren puheen viimeinen virke kuului: "On kukistettava Suomesta riistäjien valta ja luotava sen tilalle työläisten ja talonpoikien Neuvosto-Suomi."

Näennäisesti Tuominen ja Lehtosaari eivät edustaneet virallista kantaa, sillä he puhuivat omissa nimissään muka riippumattomassa Komininternissa. Todellisuudessa toverit eivät tietenkään poikenneet pilkunkaan vertaa siitä, mitä arvelivat Kremlissä ajateltavan. Kaikki muu olisi ollut hengenvaarallista maassa, jossa juuri oli käynnistetty Stalinin kuuluisat 1930-luvun puhdistukset.

Pääjuhla 23.5. keräsi runsaan juhlayleisön Yliopistolle.

Virallinen kanta noina vuosina olivat sosialismin toteuttaminen yhdessä maassa, kansanrintama-ajatus ja rauhanpolitiikka tunnuksena Picasson piirtämä kyyhkynen. Ulkomaailmalle Stalin ei kertonut ajatuksiaan, mutta en hän teki Kremlin omalle pienelle sisäpiirille: "Bolsevikit eivät yksinkertaisesti ole pasifisteja, jotka huokaavat rauhan perään ja tarttuvat aseisiin vain silloin, kun heidän kimppuunsa hyökätään. Asia ei suinkaan ole niin. On tapauksia, jolloin bolsevikit itse hyökkäävät, kun sota on oikeudenmukainen ja tilanne edullinen; suotuisten olojen vallitessa he käyvät itse hyökkäykseen. He eivät suinkaan ole jokaista hyökkäystä ja jokaista sotaa vastaan. Kun me nyt puhumme puolustuksesta, se ei ole muuta kuin naamiointia. Kaikki valtiot naamioivat. Joka elää susien joukossa, sen täytyy ulvoa susien mukana. Olisi typerää, jos me paljastaisimme salaisimmat ajatuksemme ja lörpöttelisimme niistä. Silloin meitä voitaisiin moittia tyhmyreiksi." Sanat ovat lokakuulta 1938.

Sattumalta Stalin ei sanojaan valinnut, sillä ne edustivat hänen pitkää linjaansa. Toukokuussa 1941 hän totesi: "Rauhanpolitiikka on varmistanut rauhan maallemme. Rauhanpolitiikka on hyvä asia. Tiettyyn ajankohtaan saakka olemme edustaneet puolustuksen linjaa, ajankohtaan saakka, jolloin

armeijamme ei ollut vielä varustettu uudelleen, jolloin armeijallamme ei vielä ollut uudenaikaisia taisteluvälineitä. Mutta nyt, jolloin olemme muokanneet armeijamme uudelleen, varustaneet sen riittävästi tekniikalla modernia taistelua varten, nyt jolloin meistä on tullut vahvoja, nyt meidän täytyy siirtyä puolustuksesta hyökkäykseen." Tässä vaiheessa neuvostodiktattori haaveili kylläkin jo suuremmista tavoitteista kuin Suomi, sillä nyt oli tähtäimessä Saksa.

Suomi oli ollut vuorossa jo syksyllä 1939. Pienen naapurin suhteen Stalin oli luonnollisesti uskonut ilman muuta omaavansa riittävän ylivoiman, ja lisäksi oli olemassa toinenkin perusedellytys sotatoimille ilman riskiä. Jo Lenin oli joulukuussa 1920 kirjoittanut, että kapitalistivaltiot on kiihotettava sotaan toisiaan vastaan, ja kun ne ovat toistensa kurkussa kiinni, Neuvostoliitto on saanut tilaisuutensa. Tämä oli myös Stalinin linja, ja tällaista kiihottamista venäläiset olivat harjoittaneet parhaan kykynsä mukaan. Kun Stalin talvisotamme jälkeen perusteli Suomeenhyökkäyksen ajankohtaa, hän nimenomaan vetosi siihen, että tilaisuutta oli ollut käytettävä hyväksi, koska kapitalistivaltiot olivat toistensa kurkussa kiinni.

Sotamarsalkka Mannerheim totesi sattuvasti talvisodan ensimmäisessä päiväkäskyssään: "Tämä sota ei ole mitään muuta kuin vapausotamme jatkoa ja sen loppunäytös." Tosin hän tiesi pian jo itsekin, että loppunäytös se ei vielä ollut.

Kevät 1918 ryhmä esitteli Vapausodan aikaisia sotilaspukuja ja piti sulkeisharjoitukset Pirkkalassa 22.5.2010.

On hämmästyttävää, että vieläkin on tutkijoita, jotka ovat sitä mieltä, että Neuvostoliitolla ei ollut tarkoituksenaan koko Suomen valtaaminen. Jo aikalaiset tiesivät, mistä oli kysymys. Muussa

tapauksessahan esimerkiksi Otto Wille Kuusisen kansanhallituksen perustaminen olisi ollut vailla kaikkea mieltä. Miksi muuten olisi annettu esimerkiksi seuraava julistus: "Ensimmäinen suoma1ainen armeijakunta on saanut kunnian tuoda pääkaupunkiin Suomen kansanvaltaisen tasavallan lipun ja pystyttää sen presidentin linnan harjalle työtätekevien riemuksi ja kansanvihollisten kauhuksi"?

Jo aikaisemmin on ollut aivan hedelmätöntä väitellä siitä, aikoiko Neuvostoliitto vallata Suomen vai ei. Nyt kun julki tulleista asiakirjoista tiedämme enemmän, sellaiseen väittelyyn ei ole syytä haastata ajan hituistakaan. Kuitenkin sirpaleena runsaan todistusaineiston laadusta mainittakoon tässä Leningradin sotilaspiirin ohje marraskuun 23. päivältä 1939. Ohjeessa kiristettiin ennestäänkin tiukkaa aikataulua Suomen valtaamiseksi. Viipuri oli vallattava neljässä vuorokaudessa ja Helsinki 14 vuorokaudessa. "Saavuttaessa Ruotsin ja Norjan rajoille," ohjeessa sanottiin, "niitä ei saa loukata eikä sallia provokaatioita. Ruotsin ja Norjan armeijan sotilaita on tervehdittävä kunniaa tekemällä."

Lukuisat dokumentit kertovat, mitä vapauden menetys olisi suomalaisille merkinnyt. Kun perustaksi tuleville toimenpiteille oli laadittu muistio nimeltä "Yleiselle turvallisuudelle vaarallisten kansanvihollisten saattaminen viranomaisten käsiin". Tuskastuneena suomalaisten vastarinnan sitkeyteen Stalin totesi 21.1.1940: "Suomalaisten voimavarat ovat 150 000 suojeluskuntalaisessa. Me olemme surmanneet heistä 60 000, ja myös loput täytyy surmata. Sitten asia on selvä. Vain pojat ja vanhukset saavat jäädä eloon." Pohtipa johtava toveri sitäkin, että koko Suomen kansa olisi siirrettävä jonnekin. Se ei olisi ongelma, sillä suomalaisia olisi vähemmän kuin asukkaita Leningradissa, Stalin järkeili. Helmikuun alussa 1940 annettiin käsky Katynin ja eräiden muiden leirien tyhjentämisestä 20 000 suomalaiselle upseerille, mikä tarkoittaa sitä, että reservinupseeritkin oli laskettu mukaan. Tunnettua on, että Katyniin ei saatu suomalaisia, mutta olipa siellä sitten tilaa puolialaisille.

Kun suomalaiset henkensä kaupalla puolustautuivat talvisodassa, he siis todella tekivät niin sanan täydessä merkityksessä. Ei taisteltu vain vapaudesta, vaan kysymyksessä oli koko kansan tai ainakin sen huomattavan osan eloon jääminen tai kuolema.

Kun sota Suomessa vastoin odotuksia näytti venyvän tietymättömiin ja kun se mahdollisesti olisi saattanut temmata Neuvostoliiton mukaan suursotaan Stalinin mielestä liian aikaisessa vaiheessa, diktaattori päätti toistaiseksi keskeyttää Suomen valtausyrityksen. Tuloksena oli Moskovan sanelurauha ankarine ehtoineen.

Myös tätä tapahtumaa kuten seuraavankin sodan päättymistä on seurannut hämmästyttävä puhe "hävityistä sodista". Millainen olisi sodan lopputuloksen pitänyt olla, jotta puheet "hävityistä sodista" saataisiin loppumaan? Olisiko Suomen pitänyt pystyä lyömään puna-armeija? Olisiko meidän ollut vallattava Leningrad tai kenties jopa Moskova vai Uralilleko olisi pitänyt edetä?

Tosiasia on tietenkin, että niin kauan kuin Suomi pystyi estämään Neuvostoliittoa saavuttamasta asettamiaan päämääriä Suomen alueella, niin kauan Suomi ei ollut taisteluaan menettänyt. Tässä asiassa on hyvä antaa puheenvuoro Nikita Hrustseville, joka tiesi, mitä sanoi: "Suomea vastaan käydyssä sodassa saimme itse valita taistelun paikan ja sen ajankohdan. Olimme vihollistamme monilukuisemmat, ja meillä oli ollut runsaasti aikaa valmistautua operaatioomme. Näissä edullisissa olosuhteissa saavutimme kuitenkin lopullisen voittomme vasta suurten vaikeuksien ja suunnattomien menetysten jälkeen. Sellainen voitto oli oikeastaan moraalinen tappio Suomalaisia vastaan käyty taistelu oli karvas pala armeijallemme."

Suunnattomia olivat suomalaistenkin menetykset kansan kokoon verrattuina, ja suuri pala suomalaista maata oli luovutettava vieraalle. Vapauden hinnasta jäi puuttumaan enää vain sisällissodan syttyminen, jota Neuvostoliitto vanhaan malliin pyrki saamaan aikaan suomalaisten

keskuuteen. Nyt sellaiselle ei kuitenkaan löytynyt mitään kasvupohjaa, vaan päinvastaisena tuloksena oli yksimielisyys vailla vertaa.

Seuraavan sodan eli jatkosodan nimi jo kertoo, että samasta sotien sarjasta oli kysymys. Jos Tarton rauha oli bolševikeille ollut vain välirauha, vielä enemmän sitä oli heille Moskovan rauha. Kesken jäänyt yritys oli sopivan tilaisuuden tullen vietävä loppuun.

Tietysti tiedämme, että myös suomalaisten oli vaikea uskoa, että Moskovan pakkorauha olisi voinut olla muuta kuin välirauha. Maailmansota oli vasta alkuvaiheessaan ja kartoille piirrettiin uusia rajoja milloin missäkin maanosassa. Oli mahdotonta uskoa, että Jumalan luomassa maailmassa pysyväksi voisi jäädä vääryys, joka oli kohdannut Suomea.

Eniten epäluottamusta rauhan pysyvyyteen synnytti kuitenkin Neuvostoliiton oma toiminta rauhanteon jälkeen. Sen kiristyspolitiikka yli rauhannehtojen menevine lisävaatimuksineen, sen puuttuminen Suomen sisäisiin asioihin ja sen toimenpiteet Baltiassa tunnettiin jo tuolloin, vaikka sensuurin avulla koetettiin estää pahimpien tietojen pääsemistä julkisuuteen. Yleisen ahdistuksen ja pelon ilmapiirissä kuitenkin elettiin. Minkälainen olisi mieliala ollutkaan, jos yksityiskohtaisemmin olisi tiedetty, mitä itärajan takana suunniteltiin? Nykyään siitä tiedetään jo paljon.

Niinpä tunnetaan uutta rajaa Neuvostoliiton puolella määritelleen komission puheenjohtajan G. M. Orlovin raportti. Kyseinen toveri päätyi tulokseen, että "nykyistä rajaa ei voida hyväksyä missään tapauksessa". Suomen suuntaan niin talvi- kuin jatkosodassa erikoistunut kenraali ja myöhempi marsalkka Meretskov kirjoitti 14.5.1940: "Meidän armeijamme valmistautuu hyökkäykseen, ja tämä hyökkäys on välttämätön puolustuksemme kannalta. Tämä on täysin oikein ... Meidän ei pidä turvata maatamme puolustuksella vaan hyökkäyksellä. Meidän armeijamme on olemassa valtiomme ja maamme turvaamista varten, ja sen vuoksi on vihollinen murskattava ja lyötävä tuhoavasti ja sen vuoksi on hyökättävä."

Liekö Meretskov itse ollut mukana laatimassa sotasuunnitelmaa, joka laadittiin Suomen lopulliseksi valloittamiseksi? Hänen hengessään se joka tapauksessa oli tehty. Suomeen piti nyt hyökätä talvisodan antamien kokemusten pohjalta sellaisin voimin, että tulosta todella syntyisi. Armeijaryhmiä eli venäläisiä termejä käyttäen rintamia olisi ollut kaksi. Niistä Etelä-Suomeen tarkoitettulla Luoteisrintamalla olisi ollut syyskuussa 1940 laaditun paperin mukaan käytettävissään 48 divisioonaa, mekanisoitu armeijakunta, kolme panssariprikaatia ja 13 tykistöarmeijakuntaa sekä 3 900 lentokonetta. Siis pelkästään Etelä-Suomeen olisi hyökännyt enemmän lentokoneita kuin Saksalla oli koko itärintamalla sen hyökkäyksen alkaessa kesällä 1941.

Luoteisrintamalle annettu käskykin tunnetaan. Sen tehtäväosa kuului: "Luoteisrintaman tehtäväksi käsken: Suomen aseistettujen voimien murskaaminen, Suomen alueen kontrollin saavuttaminen käsketyt rajauksen puitteissa (siis rintaman omalla vastuualueella; pohjoisempana hyökkävällä Pohjoisrintamalla oli oma alueensa) ja isku Pohjanlahdelle operaation 45. päivänä. Tätä varten on tarpeellista: joukkojen keskittämisen jälkeen on oltava valmiina liikekannallepanon 35. päivänä aloittamaan erillisestä käskystä yleinen hyökkäys siten, että pääisku tapahtuu yleisessä suunnassa Lappeenranta-Heinola-Hämeenlinna sekä samanaikaisesti iskut suunnissa Korpiselkä-Kuopio ja Savonlinna-Mikkeli tavoitteena murskata Suomen armeijan pääosat Mikkelin-Heinolan-Haminan alueella, ottaa Helsinki haltuun operaation 35. päivänä, jolloin on työnnyttävä tasalle Kuopio-Jyväskylä-Hämeenlinna-Helsinki."

Tällaisia yksityiskohtia ei Suomessa tunnettu, mutta joitakin henkilöitä oli, jotka olivat selvillä suurista linjoista. Niihin kuului Hertta Kuusinen, jolle isä Otto Wille Kuusinen kirjoitti, että SKP:n oli vaadittava Suomen liittämistä Neuvostoliittoon. Tytär vastasi ilahtuneena: "Lienenköhän koskaan olen ollut niin iloinen. Pitää ottaa aseet ja muuttaa sota kansalaissodaksi omaa hallitusta vastaan."

Suunnitelmien toteuttamisesta ei tullut kuitenkaan mitään. Suurin este oli Hitlerin Saksa, jonka kanssa Stalin ei vielä tässä vaiheessa ollut valmis rikkomaan välejä. Vieraillessaan Berliinissä marraskuussa 1940 ulkoministeri Molotov meni suoraan asiaan: "Neuvostohallitus pitää velvollisuutenaan selvittää lopullisesti Suomen kysymys. Siihen ei tarvita mitään uusia sopimuksia. Vanha saksalais-neuvostoliittolainen sopimus sijoittaa Suomen Neuvostoliiton etupiiriin." Kantaansa muuttanut Hitler oli kuitenkin sijoittanut Suomen jo omaan etupiiriinsä ja niin hän diplomaattisin sanakääntein vastasi Molotoville, että Saksa ei toivo sotaa Itämeren piirissä. Hyökkäys jäi siten tekemättä, ja suomalaisille uusi suunnitelma hautova Hitler ilmoitutti, mitä Neuvostoliitto oli ehdottanut.

Hertta Kuusisen toivomasta kansalaissodastakaan ei tullut mitään. SKP:n peitejärjestöksi perustettu niin sanottu Suomen ja Neuvostoliiton rauhan ja ystävyyden seura tosin pyrki keräämään aseita, tiedustelemaan ja sabotoimaan Suomen puolustusvoimien toimintaa sekä välittämään hankkimiaan tietoja Neuvostoliittoon. Harrastelijoiden saavutukset jäivät kuitenkin vähäisiksi, kuten vuonna 1942 laaditussa neuvostoliittolaisessa raportissa SKP:n toiminnasta välirauhan aikana kirjoitettiin: "Eräs puolueen suurimmista saavutuksista oli sen aloitteesta ja sen johdossa perustettu rauhan ja ystävyyden seura. Sen johdon heikkouden ja vielä enemmän epäluotettavuuden johdosta puolueen ei kuitenkaan onnistunut tehdä siitä voimaa, joka olisi saanut aikaan sen, että Suomen porvaristolta olisi murrettu selkäranka."

Ilman Neuvostoliiton hyökkäystä marraskuussa 1939 ja ilman talvisotaa seurannutta painajaismaista ahdistusta Suomi olisi Ruotsin lailla pyrkinyt kaikin tavoin pysyttelemään puolueettomana suursodan ulkopuolella. Mutta sellainen oli onnistunut Ruotsille ensimmäisenkin maailmansodan aikana. Suomelle taistelun välttäminen ei ollut mahdollista, sillä valitettavasti vain sen avulla maa oli saattanut vapautua. Kohtalokkaasta imusta kohti sotaa ei päästy irti seuraavinakaan vuosikymmeninä, sillä itärajan takana ei vuoden 1918 tappiota unohdettu. Jatkosotaan joutumisen väistämättömyydestä on kirjoitettu jo pienen kirjaston verran, mutta suuri linja voidaan tulkita näin.

Karjalan vapauttaminen vieraasta miehityksestä ja sen asukkaiden paluu kotiseudulleen antoi aikanaan mielikuvan siitä, että vapaus taistelumme olisi lopultakin päättymässä. Niin ei kuitenkaan käynyt. Suomen kohtalo oli sidottu suuriin tapahtumiin muilla rintamilla, ja ne kääntyivät ajan mittaan Suomen kannalta yhä kielteisemmiksi. Siten vapaudestamme jouduttiin vuonna 1944 käymään vielä taistelu, jossa koko maan kohtalo oli vaakalaudalla.

Kun neuvostojoukkojen vyöry kesäkuussa 1944 tulvi yli suomalaisten asemien ja Viipurinkin puolustus luhistui muutamassa tunnissa, voitostaan varma Neuvostoliiton johto katsoi voitonsa ilmoittaa, mistä oikeastaan oli kysymys. Suomelle esitettiin vaatimus antautumisesta. Selväkielellä sanottuna antautuminen tarkoittaa kaikesta vastarinnasta ja aseista luopumista eli täydellistä heittäytymistä vihollisen hyvän tai pahan tahdon varaan. Jos vaatimukseen olisi vastattu myönteisesti, olisimme saaneet tietää tarkemmat yksityiskohdat, joista Moskovassa oli jo laadittu kymmeniä kohtia sisältänyt lista. Niihin kuului koko Suomen miehitys, suomalaisten täydellinen aseistariisunta, yhteyksien katkaiseminen ulkomaille, suojeluskuntalaisten pidättäminen, pankkien takavarikointi ja paljon muuta vastaavaa.

Neuvostoliitossa tuolloin harjoitettu kielenkäyttö osoitti, että hyvää tahtoa Suomea kohtaan ei antautumisen vaatijalla ollut. Neuvostoliiton myöhempi lyhytaikainen päämies Nikolai Tihonov nimitti suomalaisia salamurhaajiksi, luonnon kurjiksi lapsipuoliksi, hulluiksi ja mielisairaiksi luontokappaleiksi. Karjalassa riehuneet suomalaiset olivat halpamaisuudessaan, julmuudessaan ja terrorin harjoittamisessaan asettaneet varjoon julmimmatkin Gestapon miehet. Samaan torveen puhalsi luonnollisesti myös Otto Wille Kuusinen, joka kertoi suomalaisten pyöveleiden harjoittamista hirvittävästä kidutuksista. Pelkästään Petroskoin keskitysleireissä oli kuulemma raahattu joukkohautoihin 7 000 neuvostokansalaista.

Viikatemies ei päässyt kuitenkaan tälläkään kertaa Suomeen korjaamaan satoa, sillä talvisotamaisin ponnistuksin ja uhrauksin neuvostojoukkojen hyökkäys saatiin pysäytettyä kaikilla rintamansilla ja Ilomantsissa jopa perusteellisesti lyötyä.

Näiltä päiviltä jäivät Suomeen historiaan pysyvinä käsitteinä nimet Ihantala, Vuosalmi, Tienhaara, Viipurinlahti ja Nietjärvi.

Oman maan vapauden luominen ja sen puolustaminen samaa vihollista vastaan nitoivat Suomen käymät kolme näennäisesti erillistä sotaa yhdeksi suureksi kokonaisuudeksi. Jos siihen lisätään aseellisen vihollisuuden päättymistä seuranneet kolme niin sanottua vaaran vuotta, jolloin sotilaallisten keinojen asemasta oli turvaututtava vain poliittisiin menetelmiin, ankaran ajan vuosien luku kasvaa tasan kolmeksi vuosikymmeneksi.

Sellainen oli kolmikymmenvuotinen sotamme. Se sisälsi uhkaa, kuolemanvaaraa, uhrauksia ja menetyksiä, mutta se loi tavattoman lujan perustan vapaudentahdollemme. Tämän päivän suomalainen pitää vapautta itsestään selvänä oikeutena. Huomaamattamme nautimme siitä joka päivä, vaikka siitä kuuluttaminen ei sisällykään arkipäivän puheisiin eikä ehkä ajatuksiinkaan. Mutta vapauden puuttumisen havaitsisimme heti.

Olkoon meidän nykysuomalaisten suurin velvoite se, että maamme tuskalla ja vaivalla rakennettu ja puolustettu ja meille perinnöksi tullut vapaus säilyy yli oman sukupolvemme annettavaksi niille, jotka tulevat jälkeemme.

